

Opisowe, uściślone, ramowe scenariusze wystaw stałych, planowanych w obiekcie poklasztornym w Jeleniej Górze-Cieplicach

Uwagi ogólne:

1. Opisy poszczególnych ekspozycji ułożono kondygnacjami, od wejścia, w ruchu prawostronnym.
2. Zaznaczono, które scenariusze poszczególnych wystaw będą mogły być uszczegółowione przez samych pracowników muzeum, literą **(M)**, a które będą wymagały koniecznej i dużej konsultacji specjalistów, literą **(K)**.
3. Zaznaczono, które wystawy będą przygotowywane samodzielnie przez Muzeum, (scenariusze, aranżacje), ale przy niewielkiej konsultacji specjalistów, literą **(S)**.
4. Zaznaczono, które wystawy przygotowane będą przez inne podmioty, literą **(W)**.
5. Część eksponatów przewidzianych do wystaw wymaga zabiegów konserwatorskich (na to niezbędne są środki).
6. Ekspozycje ułożone są tak, aby zwiedzający mogli, kolejno zapoznawać się: z regionem, bogatą historią Cieplic, zbiorami Schaffgotschów i obecnymi zbiorami muzeum, tj. kolejno:
  - budową geologiczną regionu
  - wodami termalnymi (ich pochodzeniem, wykorzystaniem itp.)
  - historią Cieplic (od legendarnych początków, wykorzystaniem wód termalnych, rozwojem uzdrowiska, rozwojem miejscowości, znacznymi osobowościami które odwiedzały Cieplice)
  - dziejami klasztoru w Cieplicach, nierozdzielnie związanego z uzdrowiskiem
  - historią rodu Schaffgotschów, któremu Cieplice zawdzięczają rozwój i znaczenie
  - dawnymi zbiorami rodu Schaffgotschów do 1945 r.
  - jedną z największych w Polsce kolekcją owadów (w tym motyli), dawną i współczesną
  - największą kolekcją ptaków w Polsce, dawną i dzisiejszą
  - kolekcjami preparatów zwierząt z terenu Polski i świata
  - sztuką preparatorską z której słynęły Cieplice
7. Wykazy eksponatów brane pod uwagę, znajdują się w „Wykazie eksponatów” przedstawionym przez Muzeum w lipcu 2011 roku oraz pełnymi wykazami zbiorów przyrodniczych przedstawionymi przez Muzeum w grudniu 2011 roku.

PARTER

I. „Wirtualne Muzeum Barokowych Fresków na Śląsku” – (W)

Wystawa znajdować się będzie w sali dawniej przewidzianej jako sala konferencyjno-oświatowa. Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze ma nadzieję, że „Wirtualne Muzeum Barokowych Fresków na Śląsku”, pozwoli na wykorzystywanie tej Sali do organizacji prelekcji, spotkań, konferencji i lekcji muzealnych.

Scenariusz i aranżację tej ekspozycji przygotuje dr hab. Andrzej Kozieł, który też starać się będzie o pozyskanie osobnych środków na ten cel.

II. „Naturalny Skarbiec Karkonoszy i Kotliny Jeleniogórskiej” (K)

Ekspozycja ma znajdować się na parterze, w korytarzu, w zachodnim skrzydle klasztoru, z oknami wychodzącymi od wschodu na wirydarz.

Będzie pierwszą wystawą z którą zapoznawać się będzie zwiedzający muzeum.

Przewiduje się zaprezentowanie na niej dwóch zasadniczych tematów. Po pierwsze budowy geologicznej Karkonoszy, ze szczególnym uwzględnieniem okolic Cieplic i po drugie pochodzenie i właściwości wód termalnych z których słyną Cieplice.

Pierwszy temat powinien być zilustrowany dużą podświetloną i zaopatrzoną w osprzęt multimedialny planszą (ścienną) umiejscowioną na krótszej, południowej ścianie korytarza, na prawo od wejścia. Do wykorzystania będzie również makieta Karkonoszy (płaska o wymiarach 220x170 cm), bez elementów multimedialnych i podświetlenia (istnieje możliwość przebudowy tego obiektu i zaopatrzenia go w nowoczesne, elementy interaktywne).

Muzeum posiada bogaty zbiór skał, mineralów i skamieniałości (ponad 3.500 obiektów), które mogą wzbogacić ekspozycję. Ekspozycje te można wyeksponować w zamkniętych gablotach, albo w inny sposób zabezpieczający je przed kradzieżą i zniszczeniem. Te elementy wystawy, powinny być umieszczone na ścianach zachodniej i wschodniej korytarza.

Drugi temat dotyczący pochodzenia i właściwości wód termalnych, powinien być zilustrowany podświetloną i zaopatrzoną w sprzęt multimedialny tablicą, przedstawiającą występowanie termalnych wód podziemnych. Można w tym miejscu przedstawić historię ostatnich wierceń w poszukiwaniu nowych ujęć tych wód. Należy też przewidzieć, atrakcyjne wyeksponowanie tryskającego źródła (w obiegu zamkniętym) jako elementu ożywiającego wystawę.

Przy opracowywaniu scenariusza szczegółowego tej wystawy niezbędny jest udział geologa.

III. „Historia Cieplic od legend do XX wieku” (K)

Ekspozycja zajmować będzie połowę korytarza, w północnym skrzydle klasztoru, z oknami wychodzącymi na wirydarz od południa i otworami drzwiowymi od strony północnej.

Przewiduje się zaprezentowanie historii Cieplic od ich legendarnych początków, po XX wiek. W związku z tym, że jest to duży okres czasu obejmujący wiele wydarzeń, wątków i tematów zakłada się następujące możliwości:

1. Przedstawienie wielu wątków i tematów w układzie chronologicznym w sposób bardzo skrócony, tj.:

- legendarne początki Cieplic (zaprezentowanie w sposób multimedialny wątku polowania jednego z książąt śląskich, rannego jelenia, który korzysta z leczniczych właściwości wód termalnych)
- rola zakonu augustianów, joanitów i cystersów w rozwoju Cieplic (niestety nie zachowało się zbyt wiele dokumentów z tego czasu, można tu zaprezentować zakonników, reguły, ich osiągnięcia – wszystko za pomocą plansz, multimediiów, itp.)
- rola Schaffgotschów w rozwoju Cieplic (inwestycje, budowle, fundacje itp. – można to przedstawić za pomocą planów interaktywnych, multimedialnie – do dyspozycji jest ikonografia)
- rozwój Cieplic jako uzdrowiska i miejscowości (można przedstawić podświetlony plan przedstawiający interaktywnie zmieniającą się zabudowę miejscowości, przedstawienie ciekawych obiektów architektonicznych w prezentacji multimedialnej, do wypożyczenia jest duża panorama Cieplic z XVIII wieku – obraz olejny 104x308 cm)
- przedstawienie ważniejszych osobistości (w tym wielu znanych Polaków, którzy odwiedzali Cieplice w minionych wiekach), (można to zaprezentować w formie portretów tych osób i ich życiorysów i datami kiedy przebywali w Cieplicach lub przedstawić je w sposób multimedialny)
- przedstawienie ważniejszych ludzi nauki i kultury, którzy pracowali i działali w Cieplicach (można to przedstawić w taki sam sposób jak w wypadku ważnych osobistości)

2. Przedstawienie najciekawszych tematów z dziejów Cieplic w sposób wybiórczy:

- legendarne początki Cieplic (multimedialna prezentacja legendy o rannym jeleniu)
- rozwój miejscowości i uzdrowiska od średniowiecza do dzisiaj (można to przedstawić za pomocą interaktywnego planu miejscowości z naniesionymi obiektami uzdrowiskowymi, reprezentacyjnymi i sakralnymi z rozszerzającą prezentacją multimedialną), tu można wykorzystać malarską panoramę Cieplic z XVIII w.)
- przedstawienie sposobu korzystania z cieplickich źródeł przez przebywających tu kuracjuszy od czasów najdawniejszych do dzisiaj (temat ten można atrakcyjnie przedstawić za pomocą multimediiów)

- zaprezentowanie postaci Caspra Schwenckfeldta, lekarza uzdrowiskowego z końca XVI wieku, najwybitniejszego naukowca, zwanego Śląskim Pliniuszem (można to przedstawić za pomocą jego dzieł – ksiąg, a także w formie multimedialnej)
- przedstawienie pobytu: Królowej „Marysieńki”, żony Jana III Sobieskiego oraz Wincentego Pola w Cieplicach (dla ilustracji tych wydarzeń należałoby wypożyczyć lub wykonać portrety, przedstawić w sposób multimedialny relacje z ich pobytu w uzdrowisku).

3. Atrakcyjne przedstawienie eksponatów będących do dyspozycji muzeum, ilustrujących Cieplice, ich rozwój, budowlę, ludzi i wydarzenia

(w gablotach i na planszach, a także w sposób multimedialny można przedstawić m.in. plany i widoki Cieplic od XVIII do XX wieku, dawne zdjęcia i pocztówki od XIX do XX wieku, panoramę malarską Cieplic z XVIII w., naczynia i butelki związane z przenoszeniem i piciem wód cieplickich, wyroby pamiątkarskie związane z Uzdrowiskiem, szkice i projekty a także wyroby Szkoły Snycerstwa w Cieplicach, w tym wybitnego jej dyrektora Cirylla dell' Antonio, można też wykonać malarską rekonstrukcję widoku Cieplic z lotu ptaka wg wzoru z lat 30-tych XX wieku i wiele innych, a wszystko wzbogacone prezentacją innych obiektów za pomocą multimediiów).

Ekspozycja ta jest tak wielowątkowa, tak różnorodna chronologicznie i tematycznie, że należałoby pokusić się o wyeksponowanie tylko wątków najbardziej interesujących, najatrakcyjniejszych i wyjątkowych pod każdym względem. Od tego wyboru zależeć będzie dobór eksponatów oraz elementów do prezentacji multimedialnych.

IV. „Barokowe wnętrza mieszkalne (klasztorne)” (K)

Ekspozycja zajmować będzie jedno pomieszczenie, szczególnie bogate we freski, w północnym skrzydle klasztoru, z wejściem od korytarza, w którym prezentowana będzie wystawa „Historia Cieplic od legend do XX wieku”, z oknem wychodzącym na północ.

W zamyśle ma to być stosunkowo niewielka ekspozycja, której najważniejszym elementem będą malowidła ściennie. Dlatego też najbardziej atrakcyjną formą prezentacji będzie wyeksponowanie samego pomieszczenia, ale nie jako pustego pokoju, ale jako wnętrza mieszkalnego (klasztornego). Przewiduje się, że powinno być ono wyposażone w meble i sprzęty stwarzające klimat pomieszczenia z XVIII wieku (meble, obrazy, żyrandole, drobne przedmioty codziennego użytku).

Wystawa może być wzbogacona o prezentacje multimedialne np. życia mnichów, oraz nagłośnienie (dyskretne) odtwarzające np.: śpiewy gregoriańskie (klimat klasztoru).

V. „Dzieje klasztoru w Cieplicach” (K)

Ekspozycja zajmować będzie część korytarza północnego skrzydła klasztoru, z oknami, wyjściem na wirydarz, wejściem do windy od południa, wejściem do sanitariatów, klatką schodową i salą wystawową od strony północnej, wyjściem na zewnątrz od strony wschodniej; oraz skrzydło wschodnie klasztoru.

W zamyśle ma to być prezentacja najstarszej i najciekawszej budowli Cieplic, tj. samego klasztoru. Na tej ekspozycji powinny pojawić się informacje o kolejnych gospodarzach obiektu (augustianach, joanitach, cystersach i pijarach. Można zaprezentować manekiny w strojach odpowiadających habitom poszczególnych zakonników. Należy w sposób multimedialny przedstawić krótko reguły zakonne i najwybitniejszych prepozytów klasztoru, opatów z Krzeszowa, którzy przyczynili się do rozwoju klasztoru i uzdrowiska. Można to przedstawić, za pomocą plansz, portretów itp.

Ważną rzeczą będzie zaprezentowanie kolejnych faz rozwoju architektonicznego samego zespołu klasztorowego, najlepiej na tle innych klasztorów dolnośląskich, najlepiej pocysterskich (klasztor w Cieplicach znajduje się na szlaku cysterskim). Można też przedstawić wiele wątków tej ekspozycji, za pomocą plansz, modeli i w sposób multimedialny.

Ważnym elementem tej wystawy będą obiekty pozyskane podczas badań związanych z nadzorem archeologicznym prowadzonym w klasztorze w 2011 roku (zabytki ruchome, kamieniarka). Ekspozyty te należy zaprezentować w gablotach lub w inny sposób zabezpieczający je przed kradzieżą i zniszczeniem.

Ważnymi elementami wystawy będą obiekty zabytkowe wypożyczone z klasztoru pijarów w Cieplicach: (meble, portrety, sprzęty liturgiczne, ornaty itp.) (większość wymaga konserwacji).

Należy je zaprezentować w atrakcyjnej formie, w gablotach, lub w taki sposób, aby były oddzielone od zwiedzających. Tą część ekspozycji można uatrakcyjnić prezentacjami multimedialnymi, jak również muzyką klasztorową.

VI. „Schaffgotschowie panowie na Cieplicach” (K)

Ekspozycja zajmować będzie duże, reprezentacyjne pomieszczenie, w narożniku północno-wschodnim klasztoru.

Ma to być prezentacja bogatej i obfitującej w dramatyczne oraz wzniosłe wydarzenia, historii rodu Schaffgotschów, fundatorów klasztoru cystersów w Cieplicach, właścicieli i dobroczyńców uzdrowiska, spokrewnionych z Piastami.

Na ekspozycji znajdą się, przede wszystkim, obrazy olejne (drzewa genealogicznego Piastów i Schaffgotschów, portrety przedstawicieli rodu Schaffgotschów), a także nieliczne

ale bardzo cenne i ekspozycyjne obiekty przestrzenne, tj.: broń biała i palna (wymagające prezentacji w przeszkolonych i dobrze zabezpieczonych gablotach) oraz armaty, rzeźba wolnostojąca (wymagające również zabezpieczenia oraz atrakcyjnej prezentacji).

Historia rodu Schaffgotschów jest tak bogata i wielowątkowa, że wiele tematów związanych z tą Rodziną może być uzupełnionych prezentacjami multimedialnymi (zdjęcia, dokumenty, itp.), oraz planszami.

PIĘTRO

I. „Historia Muzeum w latach 1945-2011” (S)

Ekspozycja zajmować będzie część wydzieloną (administracyjną) korytarza pierwszego piętra, w zachodniej części klasztoru z oknami wychodzącymi od wschodu na wirydarz i z drzwiami wejściowymi do pomieszczeń sanitarnych od południa oraz biurowych od zachodu i północy.

W zamyśle ma to być ekspozycja przewidziana nie dla szerokiego grona zwiedzających, ale raczej dla osób współpracujących z muzeum, gości i interesantów (swego rodzaju izba pamięci i reklamy własnych osiągnięć”).

Przedstawiać będzie historię muzeum (jako instytucji), jego dorobek i osiągnięcia.

Na planszach i w gablotach zaprezentowane zostaną obiekty związane z tą tematyką (fotografie, dokumenty, wydawnictwa, stare sprzęty muzealne itp.). Wystawa uzupełniona będzie prezentacją multimedialną.

Scenariusz szczegółowy i aranżację tej ekspozycji przygotuje samodzielnie Muzeum, niezbędne będą jednak środki na zakup sprzętów, wyposażenia i oprawy plastycznej ekspozycji.

II. „Taki był Skarbiec Śląska” (M)

Ekspozycja zajmować będzie trzy pomieszczenia w północnym skrzydle pierwszego piętra klasztoru, z oknami wychodzącymi na północ.

W zamyśle ma to być prezentacja dawnej świetności zbioru Schaffgotschów do 1945 roku, kiedy nazywano go „Skarbcem Śląska”.

Ta historyczno-przyrodnicza ekspozycja składać się będzie z wielu wątków, a prezentowana będzie za pomocą dużej ilości autentycznych eksponatów (wielki wybór), z których znakomita większość pochodzić będzie ze zbiorów własnych Muzeum (meble, makiety, preparaty dermoplastyczne i mokre zwierząt, modele grzybów, itd.). Niestety część z tych obiektów wymaga renowacji.

Zbiory wywiezione z Cieplic w latach 1950-1952, z uwagi na znikomą możliwość ich wypożyczenia (księgozbiór, dokumenty, grafiki, plany, mapy, militaria tureckie z odsieczki Wiednia w 1683 roku i wiele innych), będą musiały być zaprezentowane w formie

prezentacji multimedialnej lub w formie wykonanych specjalnie do wystawy kopii i replik (np. siodło tureckie).

W jakiś multimedialny sposób lub na planszach można przedstawić ilościowo z czego składał się „Skarbiec Śląska”, gdzie i kiedy obiekty z tego „Skarbca” wywieziono.

Wystawa ta ma mieć charakter „biblioteki” z wieloma „gabinetami osobliwości”, które w niej się znajdowały.

Ilość eksponatów jest tak duża, że trzeba będzie przeprowadzić dużą selekcję w ich doborze do prezentacji.

Część eksponatów powinna być zaprezentowana w starych oryginalnych meblach i gablotach, a część w specjalnie przygotowanych (dopasowanych do całości) gablotach i planszach.

Ta ekspozycja powinna zachować klimat z epoki XVIII/XIX – pocz. XX wieku, z zastosowaniem jednak nowoczesnych rozwiązań wystawienniczych (np. prezentacji multimedialnych).

III. „Niesamowity świat owadów” (K)

Ekspozycja zajmować będzie większą część korytarza pierwszego piętra północnego skrzydła klasztoru, pomiędzy klatką schodową i windą do części administracyjnej, z oknami wychodzącymi na południową stronę wirydarza i z wejściem na salę ekspozycyjną „Taki był Skarbiec Śląska”

W zamyśle ma to być prezentacja jednego z największych zbiorów owadów w Polsce (szczególnie motyli), których Muzeum posiada ok. 30.000 egzemplarzy. Są to owady i motyle z całego świata. Zbiór ten został ostatnio uporządkowany i przekładany do gablotek entomologicznych.

Trzeba pamiętać, że większość owadów posiada niewielkie rozmiary, a w zbiorach posiadamy też obiekty reprezentujące różne fazy rozwoju tego typu stworzeń (jajeczka, larwy-gąsienice, kokony-poczwarki, postaci imago – dorosłe).

Dobór obiektów i dokładny scenariusz ekspozycji musi przygotować entomolog.

Zbiory można przedstawić wykorzystując istniejące gablotki entomologiczne (bez konieczności przekładania poszczególnych owadów), lub przygotowując specjalne gabloty tematyczne, np. chrząszcze, motyle, itp. (wtedy należy wybrać i przełożyć owady z gablotek entomologicznych, co musi wykonać koniecznie entomolog).

Ekspozycja może być dopełniona przygotowaniem powiększonych modeli np. chrząszczy i motyli, w różnych etapach ich rozwoju. Takie modele są prezentowane w wielu muzeach przyrodniczych na świecie.

Ekspozycje owadów powinny uzupełniać prezentacje multimedialne (obraz, dźwięk).

W celach edukacyjnych, dla najmłodszych, można wykonać powiększony (uproszczony) i bezpieczny model np. jakiegoś chrząszcza, którego można by dotknąć, usiąść na nim itp.

IV. „Barwny świat ptaków” (M)

Ekspozycja ta zajmować będzie w znakomitej większości cały korytarz I piętra, skrzydła wschodniego klasztoru, z oknami wychodzącymi na wirydarz od strony zachodniej i na dziedziniec zespołu klasztorowego od strony wschodniej.

W zamyśle ma to być przeniesienie ekspozycji stałej „Barwny świat ptaków” z obecnej siedziby, tj. Pawilonu Norweskiego do obiektu klasztorowego, z unowocześnieniem jej tak pod względem wystawienniczym, estetycznym jak i merytorycznym.

Prace nad modernizacją tej ekspozycji podjęte przez dyrektora muzeum wg jego koncepcji (uporządkowanie merytoryczne tj. powrót do istniejących scenariuszy, opracowanych przez Z. Bocheńskiego i J. Świecimskiego w 1965 roku, przebudowa starych gablot w dioramy, wykonywanie nowych obiektów do ekspozycji), trwały od 2009 roku.

W wyniku tych działań powstała koncepcja rozplanowania i form prezentacji ekspozycji w nowym obiekcie. Tak się składa, że obecna ekspozycja w Pawilonie Norweskim w całości (z uzupełnieniami) mieści się w wyznaczonym jej miejscu w obiekcie poklasztorowym.

Przewidziane zostały prezentacje w formie gablot, dioram i zastosowaniem multimedialnych.

Doboru obiektów do ekspozycji wykonał ornitolog w Muzeum. Przygotowanie scenariusza tej ekspozycji było najłatwiejsze (ekspozycja istnieje i będzie tylko przeniesiona, a nad jej uatrakcyjnieniem pracowano od trzech lat)

Dodatkowo przewidziano w przyszłości wprowadzenie do ekspozycji preparatów i modeli oraz modernizację posiadanych plansz.

W ciągu 2011 roku muzeum pozyskało środki i wykonało, m.in. model w skali 1:1 dinozaura „ptasiopodobnego” (wielkość współczesnego indyka), powiększone modele przekroju jaj ptasich (wym. kk. 50 cm) – przedstawiające jajo niezapłodnione i ptaka w jajku tuż przez wykluciem.

W ciągu roku odnowiono też planszę przedstawiającą skamieniałe kości Archeopteryxa (wym. 100cm, szer. 60 cm).

Z uwagi na duży wybór obiektów i obecność zatrudnionego w muzeum ornitologa, przygotowanie scenariusza szczegółowego (na podstawie istniejącego z 1965 roku) tej wystawy nie stwarza większych kłopotów.

Ekspozycja koniecznie musi być uzupełniona multimedialnymi środkami przekazu (obraz i dźwięk).

Aby wykonać dobrze dioramy niezbędne będzie zatrudnienie plastyków i preparatorów.

UWAGA! Scenariusz tej wystawy stanowi odrębne opracowanie.

PODDASZE

I. „Dawny preparator przy pracy” (S)

Ekspozycja, niewielka w formie dioramy, znajdować się będzie przy wejściu do pracowni preparatorskiej na poddaszu.

W zamyśle ma to być przedstawienie warsztatu pracy dawnego preparatora z przełomu XIX i XX wieku. Zbiory przyrodnicze Schaffgotschów powstały bowiem i funkcjonowały dzięki preparatorom cieplickim, ojcu i synowi Martinim.

Przedstawiony zostanie manekin preparatora przy warsztacie, w czasie wykonywania preparatu. Diorama ta wyposażona zostanie w niezbędne sprzęty i wyposażenie będące w posiadaniu Muzeum.

Ta niewielka ekspozycja ma być wstępem do zwiedzania nowoczesnej pracowni preparatorskiej, która udostępniona będzie dla klientów Muzeum (lekcje muzealne, pokazy preparacji i konserwacji itp.).

II. „Zwierzęta i rośliny naszego regionu” (S)

Ekspozycja ta, w całości przewidziana jako wielka diorama, zajmować będzie południową stronę poddasza.

W zamyśle ma być to prezentacja różnego rodzaju roślin, grzybów i zwierząt w ich naturalnych środowiskach (łąki, lasy, obrazy nadrzeczne, itp.), w formie długiej i dużej dioramy.

Muzeum posiada wiele dermoplastycznych obiektów (sarny, jelenie, borsuki, lisy, łasice itp.), które pozwolą na opracowanie szczegółowego scenariusza i aranżacji ekspozycji.

Kwestią najważniejszą będą środki na wykonanie tego przedsięwzięcia (budowa dioramy, udział plastyków, zastosowanie multimediiów).

W efekcie uzyskamy największą tego typu dioramę i jedną z najciekawszych w Polsce. Potrzebne będą duże środki na przygotowanie tej ekspozycji (budowa dioramy, sprzęt, multimedia).

III. „Zwierzęta świata” (S)

Ekspozycja ta, w całości przewidziana jako wielka diorama (ale podzielona na segmenty), zajmować będzie północną stronę poddasza.

W zamyśle ma to być prezentacja egzotycznych dla nas zwierząt w ich naturalnym środowisku (obszar nadmorski, dżungla tropikalna, tundra), w formie długiej i dużej dioramy.

Muzeum posiada już obiekty dermoplastyczne, które byłyby zaprezentowane na tej

ekspozycji. Część z nich pochodzi jeszcze ze zbiorów Schaffgotschów (ptaki), a część wykonano w ostatnim okresie (tygrys, pyton, kangur, wykonywany obecnie słoń).

Posiadane obiekty dermoplastyczne pozwolą na opracowanie szczegółowych scenariuszy, poszczególnych segmentów dioramy wraz z ich aranżacją.

Kwestią najważniejszą będą środki na wykonanie tego zadania (budowa dioramy, udział plastyków, zastosowanie multimediiów).

W efekcie uzyskamy jedną z największych i najnowocześniejszych tego typu dioram w Polsce.

UWAGI KOŃCOWE

Wszystkie wystawy przedstawione w scenariuszach opisowych, w miarę postępu prac konserwatorskich (odkrywanie fresków), prac budowlano-instalatorskich, prowadzonych kwerend, wystąpień o wypożyczenia, możliwości wykonawczych i finansowych, będą ulegały dalszym modyfikacjom i uszczegóławianiu.

DYREKTOR
MUZEUM PRZYRODNICZEGO
w Jeleniej Górze
mgr Stanisław Firszt